

SIG

Samverkan i sociala insatsgrupper

 Socialstyrelsen

 Polisen

 brå

Skolverket

 mucf | Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

 Sveriges
Kommuner
och Regioner

SIG eller SSPF?

SIG och SSPF är båda samverkansformer för att förebygga att barn och unga begår brott. Skillnaden är att de utvecklats för olika målgrupper, där SIG vänder sig till ungdomar med högre risknivå. Men i praktiken varierar målgruppen för arbetet i kommunerna. Här anges den ursprungliga tanken för respektive modell.

SIG (sociala insatsgrupper) utvecklades för att stötta unga med hög risk för att begå brott att lämna en kriminell livsstil. Här samverkar i grunden socialtjänst, polis och skola.

SSPF utvecklades för att upptäcka ungdomar i risk att begå brott eller med en begynnande kriminalitet. Här samverkar skola, socialtjänst, polis och fritidssektor.

Innehåll

Om det här materialet	4
Kort om sociala insatsgrupper	4
Bakgrund	
Organisera arbetet	5
Styrgrupp	
Beredningsgrupp	
Social insatsgrupp (den operativa gruppen)	
Samordnare	
Framgångsfaktorer i arbetet med SIG	7
Gemensamma termer och begrepp	
Samverkan redan i planeringsstadiet	
Formalisera beslutet	
Definiera målgrupp	
Tydliggöra roller och ansvar	
Gemensam kunskapsbas och säkra resurser	
En gemensam åtgärdsplan	
SMARTa mål en hjälp att formulera mål	
Efterfråga resultat och planera för uppföljning	
Kunskapsbaserat arbete enligt RBM-modellen	8
RBM i arbetet med sociala insatsgrupper	
Arbetet steg för steg i SIG:RBM	10
Upptäcka och aktualisera	
Bedöma och analysera	
Samtycke till informationsutbyte är centralt	
Vem behöver ge samtycke?	
Varje aktör ansvarar för sin information	
Viktigt att tänka på	
Exempel på åtgärder från samverkansaktörerna	
Referenser	14

Om det här materialet

Det här materialet vänder sig till verksamheter som planerar att starta sociala insatsgrupper (SIG) för unga i åldrarna 13–20 år eller vill utveckla ett pågående arbete med SIG. I materialet redovisas faktorer som visat sig vara framgångsrika inför starten av SIG och för att samverkan ska bli effektiv och hållbar. I materialet finns också en översiktlig beskrivning av centrala komponenter i SIG enligt RBM-modellen och en redovisning av hur ett kunskapsbaserat arbete läggs upp steg för steg enligt SIG:RBM.

Materialet har tagits fram i ett samarbete mellan Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet (Brå), Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), som alla verkar för att stödja kommuner som arbetar med sociala insatsgrupper.

Kort om sociala insatsgrupper

Kommuners brottsförebyggande arbete är brett, finns på flera nivåer och kan bestå av en mängd åtgärder. Det brottsförebyggande arbetet behöver vara kunskapsbaserat. Samverkan är ofta en förutsättning för ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete. Sociala insatsgrupper (SIG) är ett exempel på operativ samverkan runt individer. SIG är en arbetsform för samverkan kring unga och unga vuxna med hög risk för fortsatt kriminalitet och annat allvarligt normbrytande beteende. En utgångspunkt för att starta SIG är att det finns ett stort behov av samverkan mellan exempelvis skola, socialtjänst, polis, psykiatri, fritid, hemmet och eventuellt habilitering, Kriminalvården med flera. Socialtjänsten och polisen finns alltid med.

Kärnan i SIG är insatser och samordnat stöd från viktiga aktörer i syfte att motverka att den unge återfaller i brott. Genom att den unge och/eller vårdnadshavare samtycker till att de medverkande aktörerna får dela uppgifter om den unge har alla inblandade samma kunskap. Detta ökar förutsättningarna för att kunna ge rätt stöd i rätt tid.

Bakgrund

Idén om att arbeta i sociala insatsgrupper presenterades i ett betänkande 2010.¹ År 2011–2012 fick dåvarande Rikspolisstyrelsen i uppdrag av regeringen att ta fram former för att ge ett samordnat stöd för personer med hög risk för fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott. Uppdraget ledde till ett pilotprojekt där arbete i sociala insatsgrupper prövades i tolv kommuner i Sverige. Därefter har arbetssättet spridits och är numera en etablerad del av socialtjänstens arbete. År 2021 uppgav 109 kommuner att de arbetar med SIG.²

Arbete i sociala insatsgrupper bedrivs på olika sätt i olika kommuner. Från att ursprungligen ha varit en samverkansform har det blivit allt vanligare att använda SIG som en biståndsbedömd insats. Målgruppen för SIG (ålder och andra kriterier) kan variera liksom de deltagande myndigheterna och övriga aktörer.³ För varje ung person som blir föremål för SIG skapas en unik SIG-grupp.

1. Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp (SOU 2010:15).

2. Brottsförebyggande rådets årliga enkät om brottsförebyggande arbete 2021.

3. Till skillnad mot de unga som är aktuella i samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) har i regel de unga som medverkar i SIG en högre risk för allvarligt fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott. Inte sällan är SIG-unga också något äldre än de barn och unga som är aktuella för SSPF. Se vidare i SSPF Samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid (2022)

Några viktiga begrepp

Den unge är den som samverkan gäller, här en person 13–20 år.

Normbrytande beteende är negativa och destruktiva beteenden som på olika sätt innebär överträdelser mot regler eller normer i det samhälle som individen lever i.

Unga med hög risk innebär unga som har uppvisat normbrytande beteende och vars mönster av risk- och skyddsfaktorer indikerar en påtaglig risk för fortsatta och omfattande eller allvarliga beteendeproblem.⁴

Organisera arbetet

Samverkan i sociala insatsgrupper bygger på att det finns en tydlig organisation och förankring på rätt nivåer i de involverade verksamheterna. Här beskrivs de grupper och funktioner som är viktiga i arbetet med SIG.

Styrgrupp

Styrgruppen består vanligtvis av personer från polisen, skolan och socialtjänsten som har ett övergripande ansvar. Första linjens hälso- och sjukvård för psykisk ohälsa, det vill säga ungdomsmottagningar, vårdcentraler och den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri (BUP) är också ofta med. Ibland deltar även chefer i kultur- och fritidsförvaltningen och andra aktörer. De personer som ingår i styrgruppen behöver ha mandat att fatta beslut på en övergripande nivå i den egna organisationen.

Det är viktigt med gemensamma mål och tydlighet kring vilka resurser respektive verksamhet avser att bidra med. Relevanta uppgifter för styrgruppen kan vara att:

- förankra arbetet på alla nivåer i den egna organisationen
- tydliggöra prioriteringar
- klargöra roller, ansvar och befogenheter
- skapa motivation, intresse och engagemang
- efterfråga resultat och uppföljning.

Beredningsgrupp

I beredningsgruppen ingår vanligtvis chefer från socialtjänstens barn- och familjeomsorg, polisen och rektor från aktuell skola. Där kan också ingå första linjens chefer från exempelvis ungdomsmottagning, vårdcentral och chef för den samlade elevhälsan, habiliteringen⁵, barn och ungdomspsykiatri (BUP) och social fältarbetarverksamhet. Syftet med beredningsgruppens möten är att gemensamt skapa en överblick över det lokala SIG-arbetet.

4. Se Insatser för fortsatt allvarligt normbrytande beteende och återfall i brott – Kunskapsstöd för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år (Socialstyrelsen, 2021).

5. Habiliteringen ger råd, stöd och behandling till barn och vuxna med funktionsnedsättning. Habiliteringen ger också råd och stöd till anhöriga och personal.

Varje aktör har sitt ansvarsområde och varje aktörs representant behöver se till att de beslut och resurser som krävs kommer till stånd i den egna verksamheten. I beredningsgruppen kan frågor som samordnaren⁶ behöver hjälp med i det enskilda individärendet diskuteras. Exempel på frågor är:

- den unges behov av stöd
- lämpliga insatser till den unge
- lämpliga aktörer att involvera i arbetet med den unge.

Social insatsgrupp (den operativa gruppen)

Den sociala insatsgruppen är den egentliga resursgruppen kring den unge. Gruppen är unik för varje ung person. Vilka som ska ingå i SIG bestäms således utifrån den unges behov. Självklara aktörer i detta arbete är socialtjänsten, polisen, skolan/levhälsan eller BUP. Andra viktiga deltagande aktörer kan vara socialtjänstens öppenvård och kontaktpersoner, fritidsgårdar, fältarbetare, idrotts- eller kulturföreningar, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, hem för vård och boende (HVB), Statens institutionsstyrelse och Kriminalvården. Familjemedlemmar och centrala personer i den unges nätverk kan vara med i den sociala insatsgruppen men kan också välja att enbart närvara på så kallade nätverksmöten⁷. De olika insatserna för att stödja den unge att inte begå brott och få en fungerande livssituation kan behöva pågå under en lång tid, varför SIG-gruppens sammansättning kan förändras över tid.

Samordnare

Samordnaren är en person som ingår i eller har kontakt med alla de grupper som beskrivits ovan. Ofta finns det flera samordnare i en kommun eftersom varje ung person har sin egen SIG. I många fall är samordnaren också en viktig kontaktperson för den unge och föräldrarna. Samordnaren behöver ha både mandat och de inblandades förtroende för att kunna samordna, följa upp och justera det individuella SIG-arbetet, allt ifrån aktualisering till avslut.

Uppgifter för samordnaren kan vara att:

- sammankalla och hålla ihop arbetet med nätverksmöten och möten i SIG
- knyta berörda aktörer till de sociala insatsgrupperna
- bereda ärenden, delta i beredningsgruppens möten och upprätta åtgärdsplaner
- skapa flexibilitet så att stöd och insatser anpassas löpande utifrån den unges aktuella situation och behov.

Samordnaren får ofta en viktig roll i att se till att det lokala arbetet är kunskapsbaserat. I vissa större kommuner får samordnaren även en så kallad lotsfunktion. En lots eller ungdomscoach är en socialarbetare som kan fungera som stödperson för den unge.

⁶. Funktionen beskrivs nedan.

⁷. Till nätverksmöten inbjuds familjemedlemmar och betydelsefulla personer i den unges nätverk. Ett nätverksmöte är generellt sett inte ett beslutsfattande möte utan ska ses som ett forum där alla viktiga inblandade träffas. De kan då få svar på sina frågor och därmed bättre förstå hur de bäst kan vara till stöd för den unge. Det kan i sin tur öka deras engagemang.

Framgångsfaktorer i arbetet med SIG

Följande framgångsfaktorer baseras på forskningsbaserad kunskap och på erfarenhetsbaserad kunskap som inhämtats från professionella som arbetar med SIG. Faktorerna är viktiga för att få till en effektiv och hållbar samverkan samt ett relevant innehåll i det praktiska arbetet med SIG.

Gemensamma termer och begrepp

Vissa begrepp kan ha olika betydelse inom polisen, socialtjänsten och för andra aktörer inom kommunen och det civila samhället. Det är viktigt att klargöra detta och att enas om att använda samma begrepp och ett gemensamt språk. Det skapar förståelse mellan professioner och underlättar också för den unge och dennes familj att förstå. Därmed ökar möjligheten att de känner sig och blir mer delaktiga.

Samverkan redan i planeringsstadiet

Samarbetet underlättas om alla aktörer är delaktiga från början och kan komma med synpunkter och förslag. Det är därför viktigt att samverka redan i planeringsstadiet av SIG.

En viktig framgångsfaktor för en bra samverkan är att arbetet är legitimerat och förankrat på alla nivåer, som exempelvis i kommunens strategiska brottsförebyggande råd eller motsvarande och hos ledningsfunktioner hos de samverkande aktörerna. Forskning visar att samverkan underlättas om den integreras i redan befintliga strukturer.

Formalisera beslutet

Kommunen och polisen dokumenterar ofta i polisens medborgarlöften att SIG är aktuellt. Beslut om att SIG ska användas förs in i överenskommelser mellan de aktörer som ingår i det brottsförebyggande arbetet. Om sådana överenskommelser inte finns, behöver det skrivas en särskild överenskommelse om SIG. I denna kan det tydligt framgå vilka resurser respektive verksamhet avser att ställa till förfogande för SIG.

Definiera målgrupp

Man behöver vara överens om vilka unga som ska erbjudas SIG. Målgruppen är unga med hög risk för fortsatt kriminalitet som är i behov av stöd från flera olika aktörer. SIG kan vara lämpligt för både flickor och pojkar. Principerna för RBM – risk, behov och mottaglighet – kan vara till hjälp. (Läs mer s. 9).

Tydliggöra roller och ansvar

Ju mer överens aktörerna är om syfte, målgrupp och målsättning, desto bättre är förutsättningar för att SIG kommer att fungera bra. Inledningsvis behöver man klargöra uppdrag, roller, ansvar och olikheter i arbetet. Ett lokalt anpassat samverkansavtal, med en tydlig beskrivning av de olika verksamheternas ansvar, ger en grund för vad man kan förvänta sig av parterna. Om en aktör inte förmår genomföra sin insats i den operativa SIG, kan frågan tas upp i styrgruppen för beslut om en lösning.

Tid behöver avsättas för samordning. Samordnarens roll, mandat och uppgifter samt den tid samordnaren kan ägna åt SIG-arbetet behöver tydliggöras. Frågan om möjlig tid för SIG gäller också polisen och övriga aktörer.

Gemensam kunskapsbas och säkra resurser

En gemensam förståelse för målgruppen underlättar samsyn och anpassningen av insatser. En gemensam kunskapsbas kan byggas genom gemensamma kunskapssatsningar för flera verksamheter, exempelvis utbildning om målgruppen ”unga i hög risk för kriminalitet”. Exempel på teman för kompetensutveckling skulle kunna vara: risk- och skyddsfaktorer, RBM, rekommenderade insatser för att motverka att unga återfaller i brott, psykisk ohälsa och neuropsykologiska funktionsnedsättningar. Gemensamma utbildningssatsningar och informationstillfällen för polis, socialsekreterare och rektor (eller andra nyckelfunktioner inom skolan) skapar både en gemensam kunskapsbas och en samsyn kring arbetets inriktning.

För att kunna ge de unga de insatser de behöver är det viktigt att säkra nödvändiga resurser och kompetens. Vid behov kan resurserna omfördelas.

En gemensam åtgärdsplan

En mall för gemensam åtgärdsplan tas fram där de olika aktörernas åtgärder skrivs in för den unge. Samordnaren ansvarar för att följa upp och revidera planen vid behov. (Se s. 12).

SMARTa mål en hjälp att formulera mål

En gemensam målbild är nödvändig. Det underlättar att använda specifika, mätbara, accepterade, realistiska och tidsbundna mål, så kallade SMARTa mål. För att öka den unges motivation är det bra att sätta upp kortsiktiga individuella mål.

Efterfråga resultat och planera för uppföljning

Lika viktigt som att förankra SIG-arbetet på alla nivåer är det att redovisa resultat, från strategisk till operativ nivå. En ledning som efterfrågar resultat och en struktur för uppföljning av arbetet har visat sig vara betydelsefulla faktorer för att lyckas skapa engagemang och motivation för de inblandade. Viktigt är också att kvalitetssäkra implementeringen. Hur följs åtgärderna för de unga upp individuellt? Hur kan insamlade data aggregeras så att själva SIG-arbetet också kan följas upp?

Kunskapsbaserat arbete enligt RBM-modellen

Principerna om Risk, Behov och Mottaglighet är ett vetenskapligt grundat ramverk. Det sammanfattar vad som är viktigt att ta fasta på i psykosocialt behandlingsarbete med unga med hög risk för fortsatt allvarligt normbrytande beteende och återfall i brott. RBM-modellen är därför relevant även för SIG-arbetet och något som myndigheterna och den organisation som tagit fram detta material står bakom.

RBM kan formuleras i tre huvudprinciper:

Risk handlar om att insatsernas omfattning ska matcha individens risknivå. Unga med hög risk för fortsatta beteendeproblem ska alltså ha den mest intensiva behandlingen. En annan aspekt av riskprincipen är att undvika att blanda individer med olika risknivå i gruppbehandling eller i institutionsvård.

Behov handlar om att insatser generellt ska inriktas mot de riskfaktorer som enligt forskning är viktigast att arbeta med för att minska återfall. Insatserna ska riktas mot de faktorer som driver den enskildes normbrytande beteenden.

Generell mottaglighet handlar om att använda de behandlingsmetoder och komponenter som enligt forskning ger bäst effekt: strukturerade, beteende- och färdighetsorienterade insatser med utgångspunkt i kognitiv beteendeterapi (KBT) och social inlärningsteori.⁸

Specifik mottaglighet handlar om att anpassa genomförandet till individens förutsättningar för att tillgodogöra sig behandlingen. Motivation och individuella svårigheter, som exempelvis bristande språkförståelse, adhd och intellektuell funktionsnedsättning, är viktiga faktorer här.⁹

RBM i arbetet med sociala insatsgrupper

- Individuella risk- och skyddsfaktorer analyseras. Som i annat socialt arbete är det viktigt att allt från information till den unge, bemötande av den unge och vårdnadshavare till bedömning av mottaglighet och åtgärdsbehov beaktas. I detta kan till exempel ingå att aktörerna i sina kontakter med den unge och vårdnadshavare använder kognitivt stöd, tolk, information på andra språk än svenska. Det kan också röra sig om hur möten, vård och behandling läggs upp och anpassas utifrån ett jämställdhetsperspektiv eller att den unge eventuellt har en neuropsykiatrisk svårighet. Risk, behov och mottaglighet följs sedan upp hos den unge kontinuerligt, så att stöd och insatser kan utformas på bästa möjliga sätt för att underlätta att den unge kan tillgodogöra sig det.
- De insatser som ges behöver anpassas till den unges risknivå så att individer med hög risk för fortsatt normbrytande beteende får de mest omfattande och intensiva insatserna.
- Insatserna bör vara multimodala. Det innebär att de ska vara inriktade på flera olika riskfaktorer och arenor i den unges liv.
- Insatserna ska också riktas mot den unges kriminogena faktorer, det vill säga de faktorer som har direkt koppling till ett normbrytande beteende och driver och upprätthåller den unges beteende.
- Den unges delaktighet och medbestämmande är en nyckelfaktor i planering, genomförande och uppföljning för att säkerställa att SIG genomförs på ungdomens villkor, med respekt för den unge och med den unge i centrum.

8. Se Insatser för fortsatt allvarligt normbrytande beteende och återfall i brott – Kunskapsstöd för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år (Socialstyrelsen, 2021).

9. Du kan läsa mer om RBM i Insatser för fortsatt allvarligt normbrytande beteende och återfall i brott – Kunskapsstöd för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år (Socialstyrelsen, 2021) samt i Vägledning med arbete i sociala insatsgrupper (SIG) med grund i principerna Risk, Behov och Mottaglighet (Andershed m.fl. 2022).

Arbetet steg för steg i SIG:RBM

Modellen visar centrala aktiviteter under respektive steg. De är specifika för arbetet med SIG:RBM och har utvecklats av forskare. Nedan görs nedslag i vissa steg.¹⁰

1. Upptäcka och aktualisera

- ✓ Förmedla kunskap till alla relevanta aktörer om målgruppen för SIG.
- ✓ Upprätta strukturerade rutiner för upptäckt av unga som kan vara aktuella för SIG. Checklisten Check: IRK (Initial Riskbedömning för Kriminalitet)¹² används.
- ✓ Genomför motivationsarbete.
- ✓ Bedöm om den unge kan vara aktuell eller ej. Om ja, gå vidare till nästa steg "Bedöma och analysera".

2. Bedöma och analysera

- ✓ Gör en strukturerad bedömning av risk- och skyddsfaktorer för kriminalitet med hjälp av en standardiserad bedömningsmetod.¹³
- ✓ Analysera den unges risk- och skyddsfaktorer enligt principerna om risk, behov och mottaglighet.
- ✓ Besluta om den unge bör erbjudas SIG eller ej.

3. Involvera och inhämta samtycke

- ✓ Kontakta den unge och vårdnadshavare och erbjud SIG.
- ✓ Identifiera nödvändiga samverkansparter utifrån den unges behov och formera en SIG-grupp för den unge.
- ✓ Inhämta samtycke för informationsutbyte mellan alla relevanta aktörer/verksamheter för den planerade SIG-insatsen och se till att en överenskommelse skrivs under.

4. Upprätta en åtgärdsplan

- ✓ Upprätta en individuell skriftlig åtgärdsplan, baserat på principerna om risk, behov och mottaglighet.
- ✓ Se till att planerade åtgärder är omfattande, intensiva och multimodala.
- ✓ Förankra åtgärdsplanen med berörda aktörer och med den unge och vårdnadshavare.
- ✓ Tydliggör i åtgärdsplanen de olika aktörernas roller och ansvar i åtgärderna.

5. Genomföra åtgärder

- ✓ Starta genomförandet av åtgärderna med en tydlig ansvarsfördelning och tidsplanering.
- ✓ Boka in och genomför täta och regelbundna arbetsmöten.
- ✓ Se till att åtgärderna blir omfattande, intensiva och multimodala.
- ✓ Följ och dokumentera vilka åtgärder som faktiskt genomförs och var öppen för att revidera åtgärdsplanen.

6. Följa upp

- ✓ Följ upp de formulerade målen för SIG-åtgärderna i det individuella fallet.
- ✓ Följ upp på så strukturerade, systematiska och väldokumenterade sätt som möjligt.
- ✓ Avsluta SIG först när alla delmål och huvudmål i åtgärdsplanen kan anses vara uppnådda.

10. Fördjupande information i samtliga steg finns i Vägledning för arbete med: Sociala insatsgrupper (SIG) Med grunderna i principerna om Risk, Behov och Mottaglighet av Henrik Andershed m.fl. Örebro universitet 2022.

11. Förklaras detaljerat i ovan nämnda vägledning.

12. Exempel på standardiserade bedömningsmetoder att använda för en strukturerad bedömning av risk är t.ex. Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY) och The Youth Level of Service/Case Management Inventory-Screening Version (YLS/CMI-SV).

Upptäcka och aktualisera

Målgruppen för SIG är unga som har hög risk för återfall i brott och som har ett tydligt behov av ett samordnat stöd från olika aktörer. Aktörer som kan upptäcka unga som kan vara aktuella för SIG:RBM kan exempelvis vara utredande socialsekreterare, polis, fältarbetare och skolpersonal, som utifrån sin kännedom om den unge identifierar ett möjligt behov av SIG:RBM.

Checklistan Check:IRK (Initial Riskbedömning för Kriminalitet) kan vara till hjälp för att få initial bild av den unge och kan användas av olika aktörer, till exempel de ovan nämnda. Om Check:IRK visar flera riskfaktorer och att riskfaktorerna verkar finnas både hos den unge själv, i familjen och i skolan, är detta en indikation på hög risk för fortsatt kriminalitet och behov av samordnade, omfattande, intensiva och multimodala insatser.

Bedöma och analysera

- Samordnaren genomför en mer grundläggande strukturerad bedömning av risk- och skyddsfaktorer för kriminalitet och analyserar resultatet enligt RBM-principerna.
- De två centrala aktörerna för att välja ut unga för SIG:RBM är polis och socialtjänst. Om det är socialtjänsten som föreslagit en ung person är det också socialtjänsten som stämmer av med och har dialog med polisen.
- Därefter fattar socialtjänsten beslut om huruvida den unge ska erbjudas SIG eller ej och motivationsarbetet fortsätter.

Samtycke till informationsutbyte är centralt

Ett samtycke till informationsutbyte kan behöva inhämtas under flera steg i processen, beroende på när det blir aktuellt att byta information mellan aktörerna. Ibland kan samtycke behöva inhämtas redan i steg ett eller i steg två i modellen ovan. Själva grundtanken i arbetet med sociala insatsgrupper är att den unge och/eller vårdnadshavare samtycker till att uppgifter som annars är sekretessbelagda får delas mellan de aktörer som medverkar. Det är viktigt att alla medverkande aktörer är överens om vilken information om SIG och om samtycke till informationsutbyte som ska ges till den unge och/eller vårdnadshavare när den unge erbjuds SIG.

Vem behöver ge samtycke?

Vem som behöver samtycka till informationsutbytet varierar. När det gäller unga över 18 år är det bara de själva som behöver samtycka.¹³ Är den unge under 18 år kan det vara vårdnadshavare som behöver samtycka till uppgiftsutlämnande, ibland tillsammans med den unge.¹⁴ I vissa fall kan unga under 18 år lämna samtycke själva, efter att man har beaktat aspekter som bland annat den unges ålder och mognad, vilken information det rör sig om samt vilken typ av ärende det gäller.¹⁵ Flera aktörer som arbetar med SIG gör bedömningen att unga över 15 år regelmässigt kan samtycka själva. En individuell bedömning behöver dock alltid göras.

13. Se 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL.

14. Se 12 kap. 3 § OSL.

15. Se 12 kap. 3 § OSL och JO 2010/11 s. 591.

Varje aktör ansvarar för sin information

Varje aktör behöver säkerställa att det finns ett samtycke som är korrekt när det gäller uppgifter från den egna verksamheten.¹⁶ Varje aktör har vidare ett ansvar för att inte lämna ut mer sekretessbelagd information än vad man har stöd för i samtycket eller i någon annan bestämmelse som bryter sekretessen.

Viktigt att tänka på

- Samtycket behöver som regel inhämtas skriftligt. I annat fall måste man åtminstone föra anteckningar om när och hur samtycket har inhämtats.¹⁷ Ett sätt att ta in ett skriftligt samtycke är att använda sig av en förtryckt blankett.
- Den unge/vårdnadshavare kan behöva tolk, kommunikationsstöd eller andra insatser för att kunna fatta beslut om att samtycka. Det kan vara relevant att lämna både skriftlig och muntlig information.
- Den unge/vårdnadshavare ska ges tydlig information om vad det specifika samtycket gäller.¹⁸ Till exempel om varför uppgifter behöver delas, vilka uppgifter det handlar om, i vilka situationer uppgifterna kommer att lämnas ut och till vilka verksamheter.
- Den unge/vårdnadshavare kan alltid återkalla ett samtycke.¹⁹ Det är därför viktigt att ge tydlig information om detta.

Exempel på åtgärder från samverkansaktörerna

Utifrån den unges behov och mottaglighetsfaktorer skraddarsys en gemensam planering där alla åtgärder konkretiseras i en individuell åtgärdsplan. Varje aktör är ansvarig för att de egna åtgärderna genomförs inom överenskommen tid. Vid varje gemensamt möte med den unge följs åtgärdsplanen upp.

Socialtjänstens omfattande, intensiva och multimodala åtgärder kan vara strukturerad familjebehandling, kontaktperson etc.

Polisens åtgärder kan bestå i att bevaka och rapportera till SIG om den unge umgås med personer som han/hon enligt åtgärdsplanen inte ska umgås med. Polisen kan också kontakta den unges vårdnadshavare eller skjutsa hem den unge om denne påträffas i en olämplig miljö.

Föreningsledare eller fältarbetare kan ha liknande åtaganden eller överenskommelser utifrån sin kontakt med den unge. Den unge och vårdnadshavare ska också tillfrågas om vad de kan bidra med för att förhindra en fortsatt negativ utveckling. Åtgärderna behöver syfta både till att minska riskfaktorer och till att stärka skyddsfaktorer runt den unge.

Skolans åtgärder kan exempelvis vara att ge specialpedagogiskt stöd, möjliggöra en särskild undervisningsgrupp, erbjuda anpassad studiegång eller ge närvarofrämjande insatser för den unge.

¹⁶. Se JO 2011/12 s. 557.

¹⁷. Se JO 2010/11 s. 591 och JO 2010/11 s. 638.

¹⁸. Se bl.a. JO 1990/91 s. 366 JO 2006/07 s. 355, JO 2011/12 s. 557, JO 2017/18 s. 99.

¹⁹. Jfr 12 kap. 2 § OSL och bl.a. JO 2006/07 s. 355.

BUP kan brett leta efter och fastställa psykiatriska tillstånd som trotsyndrom, uppförandestörning, adhd, substansbruk- eller beroende, depression med mera. BUP kan även diagnosticera tillstånd som är viktiga att känna till eftersom de påverkar individens mottaglighet enligt RBM. Med kompletterade psykologutredning och testning kan exempelvis autismspektrumtillstånd och intellektuell funktionsnedsättning fastställas. BUP bidrar ofta med läkemedelsbehandling vid svårare adhd, aggressivitet, depression och substansbruk, och ibland med individuell kognitiv beteendeterapi (KBT). BUP, eller vuxenpsykiatri för dem som fyllt 18 år, är en viktig aktör som kan bistå SIG-gruppen i arbetet med den unge.

Habilitering och LSS-verksamheter är experter på individuella behovs- och mottaglighetsfrågor och det är därför viktigt att dessa aktörer är involverade.

Referenser

Relevant litteratur

Vägledning för arbete med sociala insatsgrupper (SIG) Med grund i principerna Risk, Behov och Mottaglighet (RBM). Andershed och Sollerman, Örebro Universitet 2022. (Även Handbok SIG:RBM av ovan författare, Örebro universitet. 2016.)

Socialstyrelsen (2021) Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott. Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år. Stockholm, Socialstyrelsen 2021.

Socialstyrelsen (2012a) Kartläggning av samverkansinterventioner med syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga. Stockholm, Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012b) Samverkan i sociala insatsgrupper. Vägledning för lokalt arbete i syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga. Stockholm, Socialstyrelsen.

Åtgärder för att stödja sociala insatsgrupper – Socialstyrelsens arbete 2013–2014. Stockholm, Socialstyrelsen 2014.

Socialstyrelsen (2016a) Sociala insatsgrupper. Lokal samverkan för att förhindra ungdomar från att begå brott. Stockholm, Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2016b) Utvärdering av sociala insatsgrupper. Delredovisning av ett regeringsuppdrag. Stockholm, Socialstyrelsen.

Utvärdering av sociala insatsgrupper – genomförande, utfall och effekter av arbetet på verksamhetsnivå. Stockholm, Socialstyrelsen 2017.

Utvärdering av sociala insatsgrupper – effekter för individer. Stockholm, Socialstyrelsen 2017.

Socialstyrelsen (2020) Studier om sociala insatsgrupper. Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lovande arbetsformer. Stockholm, Socialstyrelsen 2020.

Sociala insatsgrupper – vad är det? Rikspolisstyrelsen, 2014.

Sociala insatsgrupper.Redovisning av regeringsuppdrag. Stockholm, Rikspolisstyrelsen 2014.

Vägledning för stadsdelsförvaltningarnas arbete med sociala insatsgrupper (målgruppen 12–20 år) Stockholms stad; 2021

Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp (SOU 2010:15).

Wollter, Filip; Kassman, Anders & Oscarsson, Lars (2013) Utvärdering av sociala insatsgrupper: individriktad samverkan kring unga i riskzonen. Stockholm: Rikspolisstyrelsen och (se SSPF om behövs) Ersta Sköndal högskola.

Andra källor

Brås inventering i årlig enkät om hur många SIG-verksamheter som finns i landet, vad de önskar för nationellt stöd m.m. 2020/2021.

Nätverk för samordnare i SIG, frågor och svar i digitalt samarbetsrum via SKR 2020–2022.

Digitala nätverksträffar med samordnare för SSPF och SIG 2021–2022.

Erfarenheter inhämtade av SIG-samordnare från hela landet via Örebro kommun 2016–2020.

Närliggande forskning

Söderberg, Christina (2016). Individriktad brottsprevention – om SSPF och viljan att samverka. Lic. Linköpings Universitet.

Söderberg, Christina & Johansson, Kerstin (2018). Brottsförebyggande samverkan, skydd och kontroll. I: Dahlstedt, Magnus (red.) Gränsöverskridande socialt arbete. Teorier, tillämpningar, tolkningar. Falkenberg: Gleerups.

Turner, Russell, Nilsson, Åsa & Jidetoft, Nina (2015). SSPF – Ett fokus på ungdomar i riskzon. En implementeringsutvärdering av samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid för att motverka kriminalitet och missbruk. Fou-rapport, 2015:2. Göteborg: FoU i Väst/GR.

Kassman, Anders; Wollter, Filip & Oscarsson, Lars (2016) Early Individual Prevention of Chronic Offenders: The Use of Criminological Theories in the Governance of Swedish Police and Social Services. Youth Justice. Vol. 16, no. 2. s.113–129.

Zhuchyna, Olena (2016). "Getting the agencies together": a qualitative study of the professionals' perceptions of collaboration in prevention of juvenile criminality. Masteruppsats. Göteborgs Universitet.

Det här materialet vänder sig till verksamheter som planerar att starta sociala insatsgrupper (SIG) för unga i åldrarna 13–20 år eller vill utveckla ett pågående arbete med SIG.

I materialet redovisas faktorer som visat sig vara framgångsrika inför starten av SIG och för att samverkan ska bli effektiv och hållbar.

I materialet finns också en översiktlig beskrivning av centrala komponenter i SIG enligt RBM-modellen och en redovisning av hur ett kunskapsbaserat arbete läggs upp steg för steg enligt SIG:RBM (Risk, Behov och Mottaglighet).